

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Шатрави Сергія Олександровича – на дисертацію Ул'яновської Оксани Василівни «Адміністративно-правові засади реалізації права на судовий захист в Україні», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Однією із ознак розвиненості демократії є високий ступінь гарантування належного судового захисту прав, свобод, законних інтересів. В Україні проблема належного судового захисту завжди привертала увагу політиків, вчених, широкої громадськості, громадян. Конституційні зміни, що відбулись у зв'язку із судовою реформою, закріпили принципові трансформації у системі судоустрою та відтворені у процесуальних кодексах. Разом з тим, не можна вказати про вичерпність тих змін, які відбулись у судовій системі, що обумовлює необхідність їх теоретичного аналізу із подальшим формуванням моделей, впровадження яких у чинне законодавство забезпечить належний судовий захист. Окремо слід вказати про те, що у наукових дослідженнях висвітлена у дисертації проблема визначення та характеристики адміністративно-правових засад реалізації права на судовий захист не була комплексно проаналізована.

Зважаючи на вищезазначене, тема дисертації, яка була обрана Ул'яновською О.В., актуальна, а дослідження своєчасне і корисне як для практики, так і для науки адміністративного права.

Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість й достовірність результатів дослідження забезпечено використанням загальнонаукових і спеціальних методів пізнання: формально-юридичного, класифікації, порівняльно-правового (методи юридичної компаративістики), методи правового моделювання. Їх

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Вх. № 0435
" 11 " 04 2013 р.
Основний док. 1013
Додаток

застосування визначило логічну побудову дисертації та дозволило послідовно й науково обґрунтовано реалізувати мету і завдання дослідження.

Безсумнівною перевагою роботи є використання великого обсягу нормативно-правових актів різної юридичної сили, наукових праць фахівців у галузі філософії, загальної теорії держави і права, конституційного права, адміністративного права, інших галузевих юридичних наук, у тому числі зарубіжних дослідників. Перевагою роботи є використання правових позицій Конституційного Суду України, рішень Європейського суду з прав людини (зокрема, рішення у справах «Muti v. Italy», «Cesarini v. Italy», «Бестіянець проти України», «Хажевський проти України», «Ткаченко проти України», «Бурдов проти Росії» та інші), міжнародних стандартів у сфері судочинства, що стосуються гарантій функціонування судів, незалежності суддів, правових вимог щодо належної судової процедури розгляду справи.

Емпіричну базу дослідження становить судова практика адміністративних судів з питань захисту прав, свобод, законних інтересів у публічно-правових відносинах, практика притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності.

Дисертаційне дослідження відповідає Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5, Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., та у межах науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Адміністративно-правове забезпечення розвитку судової влади в Україні» (державний реєстраційний номер 0117U004649).

Проведений аналіз змісту роботи дозволяє вказати про її самостійний і цілісний характер, високий науковий рівень, теоретичне і практичне значення для праворозуміння сутності адміністративно-правових засад реалізації права на судовий захист в Україні.

Дисертант у дисертаційному дослідженні досягає важливу для розвитку науки адміністративного права і практики застосування мету – визначення та характеристика адміністративно-правових засад забезпечення реалізації права на судовий захист в Україні, виходячи з правової природи адміністративно-правових відносин у зазначеній сфері, що обумовлює коло й перелік адміністративно-правових засобів, специфіку їх застосування, а також обґрунтування напрямків вдосконалення правового регулювання відносин у цій сфері у контексті міжнародних стандартів гарантування права на справедливий суд та формування теоретичної основи адміністративних процедур, спрямованих на забезпечення реалізації права на судовий захист. Слід зазначити, що крім суто наукового значення, мета дисертаційного дослідження передбачає формування змін і доповнень до чинного законодавства, які спрямовані на удосконалення правового регулювання відносин щодо забезпечення реалізації права на судовий захист.

Досягненню визначеної мети сприяють сформульовані основні задачі наукової роботи, сформульовані на основі застосування наукового підходу «від загального до конкретного», починаючи з систематизації наукових поглядів щодо змісту судового захисту та адміністративно-правового регулювання забезпечення його реалізації та завершуючи обґрунтуванням напрямків вдосконалення правового регулювання забезпечення реалізації права на судовий захист у контексті міжнародних стандартів гарантування права на справедливий суд.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів

Високий ступінь обґрунтованості і достовірності результатів дослідження зумовлено його раціональною та внутрішньо узгодженою структурою. Зміст складається зі вступу, чотирьох розділів, що включають чотирнадцять підрозділів, висновків, додатку.

Наукова новизна одержаних результатів дисертації визначена як самим підходом до розкриття наукової проблеми, так і обраним методологічним інструментарієм теоретико-правового аналізу, завдяки чому вперше в

українській правовій науці адміністративно-правові засади реалізації права на судовий захист в Україні розкриті з позицій запровадження в діяльність уповноважених державних інститутів сучасних принципів у сфері захисту прав та свобод громадян, уніфікації та упорядкування засобів реалізації зазначеного права, спираючись на Конвенцію про захист основних прав і свобод громадян, вимоги, передбачені міжнародними стандартами щодо вдосконалення національних засобів правового захисту, що унеможливорює обмеження прав людини і громадянина.

У межах об'єкта і предмета дослідження здійснено аналіз наукових поглядів щодо змісту судового захисту та адміністративно-правового регулювання забезпечення його реалізації. Запропоновано систематизацію наукових робіт, присвячених проблемам правового регулювання реалізації права на судовий захист: реалізація права на звернення до адміністративного суду; процесуальні форми правозахисної діяльності; процесуальні права деяких суб'єктів адміністративного судочинства. Вказано окремі ключові питання, які залишились без достатньої уваги науковців: поняття судового захисту та місце права на судовий захист у системі конституційних прав людини і громадянина. На підставі проведеного аналізу обґрунтовано науковий підхід щодо визначення змісту судового захисту та адміністративно-правового регулювання забезпечення його реалізації (підрозділ 1.1).

Теоретично важливим є підхід щодо здійснення характеристики адміністративно-правових засад реалізації права на судовий захист у широкому значенні - з позиції забезпечення реалізації права як цілеспрямованого впливу визначених законодавством адміністративно-правових засобів – організаційних і процесуальних. У свою чергу адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення реалізації права на судовий захист з-поміж інших відносин виділені із використанням двох аспектного підходу – враховуючи характер регулюючого впливу правової норми із виокремленням впливу, притаманного нормам адміністративного

права та суб'єктної складової відносин у сфері забезпечення реалізації права на судовий захист, коли суб'єкт відповідних відносин наділений адміністративною правосуб'єктністю (підрозділ 1.2).

Заслугове на підтримку проведена характеристика адміністративно-правових засад реалізації права на судовий захист у широкому значенні - з позиції забезпечення реалізації права як цілеспрямованого впливу визначених законодавством адміністративно-правових засобів - організаційних і процесуальних. У свою чергу, організаційні засоби поділено на: а) внутрішньо організаційні; б) зовнішньо організаційні. Адміністративно-процесуальні засоби згруповані у дві групи: а) охоронні; б) право забезпечувальні. Також виділено широке і вузьке значення системи адміністративно-правових засобів забезпечення реалізації права на судовий захист. (підрозділ 1.3)

Серед адміністративно-правових організаційних засобів забезпечення реалізації права на судовий захист виділено контроль за діяльністю суду та судів, який посідає ключове місце. Дисертантка слушно відзначає відсутність цілісної системи суб'єктів здійснення контролю та проводить систематизацію суб'єктів за критерієм об'єкта правовідносин, у сфері яких здійснюється контроль, виділяє дві групи суб'єктів: суб'єкти внутрішнього організаційного контролю та суб'єкти зовнішнього організаційного контролю, які, у свою чергу, також піддані систематизації. Суб'єктів внутрішнього організаційного і зовнішнього організаційного контролю систематизовано за критерієм організаційного впливу на судову систему - у її межах і поза її межами. За таким критерієм суб'єктами внутрішнього організаційного контролю визнано: голову суду, Громадську раду доброчесності, Вищу кваліфікаційну комісію суддів України, Вищу раду правосуддя, органи суддівського самоврядування (підрозділ 2.1).

Окрему увагу надано проблемним питанням громадського контролю в діяльності судів і суддів та визначенню його місця у системі засобів забезпечення реалізації права на судовий захист - визначено суб'єктів та

здійснено їх систематизацію за критеріями: правової природи; мети діяльності; визначено та розкрито зміст основних форм здійснення громадського контролю, гарантій здійснення громадського внутрішньо організаційного контролю за діяльністю суб'єктів судової влади, що впливають із ст.22 Закону України «Про громадські об'єднання» (підрозділ 2.2).

Документообіг в судах та його організацію, а також суддівське самоврядування віднесено до елементів системи адміністративно-правових організаційних засобів забезпечення реалізації права на судовий захист. Вірно зазначено про опосередкований характер суддівського самоврядування для реалізації права на судовий захист, оскільки воно стосується організаційних гарантій єдності функціонування органів судової влади і є особливим видом делегованих державою повноважень щодо здійснення внутрішньо організаційної діяльності у системі судоустрою (підрозділи 2.3, 2.4).

Серед положень наукової новизни слід окремо виділити положення, що стосується впровадження системи управління якістю для формування належного кадрового забезпечення діяльності судів. Цілісність та наукову обґрунтованість зазначеної пропозиції забезпечують сформульовані принципи управління якістю та виділені підсистеми у межах системи якісного кадрового забезпечення діяльності судів: 1) якісне кадрове забезпечення осіб, які здійснюють підбір кадрів на посаду судді; 2) якісне кадрове забезпечення формування суддівського корпусу; 3) якісне кадрове забезпечення апарату суду. Виділено принципи управління якістю кадрового забезпечення діяльності судів, на засадах яких має ґрунтуватись діяльність суб'єктів, уповноважених здійснювати кадрове забезпечення та виявлені напрямки кадрового забезпечення діяльності судів, у межах яких можливе першочергове запровадження елементів цієї системи (підрозділи 3.2, 3.3).

Необхідно відзначити коло адміністративно-процесуальних засобів забезпечення реалізації права на судовий захист, які виділені в роботі. До

таких засобів віднесені: а) реалізація права на звернення до адміністративного суду; б) належна судова процедура розгляду справи у судах (в тому числі - адміністративних), оснований на справедливому застосуванні правової норми (враховуючи правову позицію Конституційного Суду України); в) дисциплінарне провадження щодо судді; г) провадження у справах про адміністративні правопорушення, що посягають на нормальне функціонування судів. Саме такі адміністративно-процесуальні засоби виділено, спираючись на міжнародні стандарти гарантування права на справедливий суд, а критичний аналіз чинного законодавства та практики його застосування дозволив обґрунтувати напрямки вдосконалення правового регулювання забезпечення реалізації права на судовий захист: необхідно регламентувати основні особливості добору кандидатів на посаду судді, які вже мають стаж роботи, пов'язаної із відправленням правосуддя; запропоновано встановити адміністративну відповідальність за знищення чи приховування службової інформації в суді; закріпити перелік публічно-правових спорів, які підлягають розгляду в порядку адміністративного судочинства, предметом яких є правовідносини, що виникають у зв'язку із реалізацією суб'єктами виконання судових рішень своїх повноважень, пов'язаних із реалізацією ними владних управлінських функцій у виконавчому провадженні; закріпити у понятті адміністративного договору його консенсуальний характер; усунення суперечностей у практиці застосування понять нормативного акту та акту індивідуальної дії (Розділ 4).

Апробація та оприлюднення результатів дослідження здійснені у відповідності до нормативних вимог. Основні теоретичні і практичні висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження викладено у тридцяти публікаціях, серед яких: одна монографія, сімнадцять наукових статей у фахових наукових виданнях України, чотири статті, опубліковані у зарубіжних наукових юридичних виданнях, а також вісім тез доповідей на науково-практичних конференціях і круглих столах.

Наукова і практична цінність дисертації

Аналіз змісту роботи свідчить про самостійну, завершену, аргументовану, комплексну роботу і дозволяє констатувати науково-теоретичний та прикладний рівень проведеного дослідження. Вдала структурна побудова дисертації свідчить про науково вивіреним та аргументований підхід до вирішення поставлених завдань і досягнення мети дослідження: висунуті й обґрунтовані дисертанткою положення та рекомендації становлять наукову цінність, оскільки в дисертації вирішено важливу наукову проблему формування теоретико-правової моделі адміністративно-правового регулювання реалізації права на судовий захист на основі врахування упорядковуючого потенціалу науки адміністративного права та необхідності впровадження міжнародних стандартів належного судового захисту. Вирішення вказаної проблеми має значення для розвитку науки адміністративного права.

Положення і висновки дисертації можуть бути використані у науково-дослідній сфері, нормотворчості та в освітньому процесі. Зокрема, вони можуть бути використані у наукових дослідженнях – для поглибленого наукового пошуку, присвяченого проблемам гарантування реалізації права на судовий захист; у нормотворчій діяльності – при підготовці нормативно-правових актів, спрямованих на вдосконалення підстав і процедур судового захисту та забезпечення реалізації конституційного права на судовий захист. Результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі – при розробці навчально-методичного забезпечення, викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративне судочинство», «Адміністративний процес».

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Позитивна оцінка окремих аспектів рецензованої роботи та проведеного дисертаційного дослідження в цілому не виключає можливості й необхідності висунути низку зауважень критичного та дискусійного характеру.

1. В дослідженні обґрунтовується підхід щодо виділення двох груп

адміністративно-правових засобів реалізації права на судовий захист – організаційних і процесуальних. Разом з тим, властиво доцільним виділення матеріальних і процесуальних адміністративно-правових засобів.

2. Одним із найбільш складних питань регламентації правовою нормою є питання, що стосується громадського контролю діяльності судів і суддів. У дисертації відповідному аналізу приділено увагу у межах підрозділу 2.2 дослідження. Визнаючи неможливість детальної регламентації процедур здійснення громадського контролю діяльності судів і суддів, тим не менше бажано було би дослідити проблему меж здійснення громадського контролю.

3. В роботі досліджено проблеми організації документообігу в судах (підрозділ 2.3). Не заперечуючи принципово проти визначення документообігу одним із організаційних засобів забезпечення реалізації права на судовий захист та проведення відповідного предметного аналізу, тим не менше, бажано надати додаткові пояснення щодо доцільності розгляду цього питання.

4. Серед проблемних питань забезпечення реалізації права на судовий захист піддано аналізу питання дисциплінарної відповідальності суддів, зокрема відзначено про значну кількість також інших актів, які хоча й не мають нормативного характеру, але з позиції формування наукового підходу щодо удосконалення вітчизняних доктринальних та нормативних положень щодо дисциплінарної відповідальності теж значною мірою впливають на визначення об'єкта дисциплінарного правопорушення судді. Це, зокрема міжнародні договори України, а також законодавчі акти щодо їх ратифікації; акти, що відображають міжнародну практику врегулювання питань застосування дисциплінарної відповідальності суддів (рекомендації, рішення Європейського суду з прав людини тощо) та відповідні вітчизняні нормативні акти, що передбачають обов'язкове врахування такої практики; рішення Конституційного України; акти органів суддівського самоврядування. У зв'язку з цим цілком доречним вдається формування пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання застосування

дисциплінарної відповідальності щодо суддів із врахуванням положень перелічених актів.

Втім, зазначені зауваження не знижують в цілому високого рівня дисертаційного дослідження, а тому можна дійти такого загального висновку.

ВИСНОВОК

В цілому можна зробити висновок, що дисертація Ул'яновської Оксани Василівни «Адміністративно-правові засади реалізації права на судовий захист в Україні» є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що вирішують наукову проблему, яке має суттєве значення для науки адміністративного права, тобто за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем та практичною значимістю, достовірністю та обґрунтованістю одержаних результатів відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 щодо докторських дисертацій, а її автор – Ул'яновська Оксана Василівна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:
професор кафедри
адміністративної діяльності поліції
Харківського національного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

С.О. Шатрава

